Брой 53
ISSN 2815-5394

IRIS PAPERS

23 октомври 2021
Год. 23

Повече уважение към Полша!

Огнян Минчев

Издател: Институт за регионални и международни изследвания
A: гр. София, 1113, ул. Антон П. Чехов № 51, ет. 3
W: https://www.iris-bg.org/
E: mail@iris-bg.org

Когато мнозинството немци, белгийци и холандци се наслаждаваха на спокоен живот под крилото на „държавата на благоденствието“, поляците водиха съществуване на бедни и обезправени от съветския режим хора. Това продължи почти половин век и би било странно, ако разделението не бе създало различие – различие в ценности, в светоглед, в начин на живот.

Източните европейци страстно се стремиха към „завръщане“ в Европа след този половин век чуждо господство и затова създадоха на западните си партньори усещането, че са готови да влязат в ЕС на всяка цена. За страна като България това се оказа вярно – ние и досега нямаме други претенции към Брюксел освен да ни дават пари и да ни оставят на мира срещу нашата кротост и послушание. Прецеденти като отхвърлянето на Истанбулската конвенция бяха по-скоро изключения, потвърждаващи правилото. Поляците и другите централно европейци имат по-различно поведение. Възстановили своите национални държави след векове имперска доминация – руска, немска, Хабсбургска – централноевропейците ценят своя суверенитет, възроденатa възможност да се самоуправляват много по-високо, отколкото бонусите, които членството в ЕС им предоставя, макар тези бонуси далеч да не са за подценяване.

Независимостта се практикува тогава, когато се срещаш с предизвикателства. Днес източните европейци провеждат тест на своята свобода в три важни за своето бъдеще направления. Първо, те отразяват претенциите на контролирания от пост-либералите Брюксел за приемане на динамичния дневен ред на новите авангардни социални ценности на Запада. Постмодерният социален контекст на тази ценностна еволюция е свързан с определена история на развитието на западна Европа през десетилетията след Втората световна война. Ценностите на пост либерализма са приемливи за една относително тясна прослойка градски либерали в изтока на Европа, но като цяло те влизат в една доста по-традиционна социална среда, за която

остават чужди. А когато се налагат силово – стават и враждебни. Това разбира се не извинява авторитарния консерватизъм на правителства като това на Право и справедливост в Полша и на Фидес в Унгария, но е факт, с който Брюксел отказва да се съобразява.

Второ, различията в ценностните системи се задълбочават от разминаването в ключови икономически интереси между Изтока и Запада на Европа. За да получи членство в ЕС, България бе принудена да затвори четири от своите шест ядрени реактора. Днес Зелената сделка принуждава българите да се разделят в обозрима перспектива на следващите 1-2 десетилетия с топлоцентралите и въгледобива като ключова част на своята енергетика. Полша има още по-сериозен проблем с традиционната си енергетика от България. Идеологически мотивираните богати левичарски елити на Запада са достатъчно радикални за да ощетят собствената си икономика вследствие на екологичния си екстремизъм. Но за източноевропейците подобна стъпка – при определени обстоятелства – може да се окаже път към демодернизация и дори завръщане в „каменния век“. Затворихме реакторите, сега трябва да затворим Мариците и … оттук накъде? За разлика от България, чийто премиер Бойко Борисов не обели и дума когато в Брюксел решаваха въгледобива да се приключи в 2025 г., поляците си договориха прозорец до 2050-та. Очевидно, това не е достатъчно за да спре масирания натиск на брюкселските либерали над управлението на „десните екстремисти“ във Варшава.

Трето, за източните европейци е необяснима малодушната мекушавост, с която западните им партньори се отнасят към очевидните и системни опити на Москва да разтури НАТО и ЕС като основни препятствия пред великоимперската ѝ мечта да доминира геополитически Стария континент. За мнозина в Париж, Рим, Мадрид, дори Берлин, предупрежденията за руската агресивност звучат като малоумна параноя на травмираните от комунизма

„нови страни членки“. Това разделение поражда и задълбочава пропаст във визиите за сигурността, които Европа все по-спешно следва да разгърне и да оползотвори като обща стратегия за сигурност. Това разделение осигурява и съвършено различно отношение на Изтока и на Запада на Европа към атлантическата система за сигурност – към присъствието на Вашингтон в европейското уравнение на сигурността.

Струва ми се, че би трябвало да бъдем балансирани в оценката на този нов, но драматичен разлом между европейския Изток и Запад. Източните европейци са в своето мнозинство разочаровани от това, което получиха от десетилетията след краха на комунизма. Никой, разбира се, не е виновен за техните свръхочаквания от присъединяването им към обединена Европа. Когато обаче срещат неразбиране и натиск, те се изкушават от сравненията между Брюксел и Москва от близкото минало, което е във вреда на самите тях, хората от европейския Изток. Защото тази емоция на сравнението – „и тия искат да ни командват“ – налива вода в мелницата на авторитарния популизъм, който е все по-силен в обществата на Изтока, особено поради разочарованията, изпитвани от техните граждани.

Същевременно Тимерманс, Рюте, фон дер Лайен и другите Бодисатви на брюкселския постлиберален синод на непогрешимите трябва да отворят очите си за простичкия факт, че управляват една Европа, която е доста по-различна от тази през 1990 г. Клубът на богатите – образец на подражание от света на либералния глобализъм отпреди 30 години е заменен от клуба на многообразието, царуващо на територията на една Европа, натоварена с мъчителни дилеми и с необходимост от сериозни трансформации, за да ги разреши. Простата рецепта – „Всички да станат като нас“ – няма да свърши работа. Дори и радикалното решение – дистанциране от „периферията“ и тихомълком завръщане към ядрото на „богатите и прогресивните“ ще създаде повече проблеми,

отколкото ще разреши. Европа трябва да си припомни един стар, но полезен принцип – за ценности не се спори. Всички ние имаме колективната отговорност да пазим европейската демокрация и принципите, на които тя е изградена. Но не бива да забравяме, че демокрацията не е стол, на който можеш да седнеш, а полезен инструмент, с който можеш да решаваш проблемите си. Един от тези проблеми днес е, че самата демокрация е инструмент, преживяващ криза на своята идентичност. Затова – по-кротко и с повече внимание и респект към различието. Понякога то е пътя към бъдещето.

IRIS Papers – периодична поредица
ISSN 2815-5394
© Институт за регионални и международни изследвания, 2021
© Огнян Минчев, 2021